

הרב אליהו דוד רבינוביץ' תאומים

הפטרת "וערבה" בשבת הגדול בשנות הביעור.

במנהגי בית הכנסת הגדול בק"ק אוסטרעא נכתב:

טז. בשבת הגדול מפטירין "וערבה", אפילו אם חל פסח באמצע השבוע. וכן הנהיג גם הרב המובהק הגאון הרב משולם בהרב הגאון החכם צבי זצוקלל"ה בבית המדרש דפה, וככה אמר הרב הגדול המפורסם מו"ה יעקב שמעון זלה"ה שכן המנהג פה.¹

על תקנה זו העיר האדר"ת:

קריאת הפטרה בשבת הגדול לעולם היא "וערבה",² הנה הוא שלא כמאן.³ כפי דברי באר היטב ואא"ז הלבוש⁴ הוא שלא

* הערות: הרב יהודה הלוי עמיחי והרב יהודה זולדן.

1. מתוך הספר: תפילת דוד (עורך: הרב יהודה הלוי עמיחי), כפר דרום תשס"ב, עמ' קעא-קעב.
2. מלאכי ג, ד-כד.
3. בדברים הבאים יציג האדר"ת שלוש שיטות באשר להפטרת שבת הגדול: א. לקרוא "וערבה" רק כששבת הגדול היא בערב פסח. 2. כששבת הגדול בערב פסח, אין לקרוא "וערבה", אלא הפטרת הפרשה. ג. להפטיר בכל השנים "וערבה" בשבת הגדול. לדעה האחרונה אין מקור הלכתי, אלא שכך נהגו במקומות רבים. האדר"ת מציע הצעה אחרת, לפיה יש להפטיר "וערבה" רק בשבת הגדול של שנות הביעור. מקורות נוספים באשר לקריאת הפטרת "וערבה", אך לא בשל האיזכור של ביעור המעשר, ראה: הרב עובדיה יוסף, שו"ת יביע אומר, חלק ד או"ח סימן לט; הרב צבי כהן, ערב פסח שחל בשבת (ב"ב תשנ"ד), עמ' קסט.
4. בלבוש החורר סי' תל אות א הסביר שכיוון שבקריאת "וערבה" מוזכר הבאת המעשרות לבית ה', א"כ הכוונה היא למצות הביעור שהייתה נעשית בערב חג ראשון של פסח. גם הרש"ז בשו"ע הרב, סימן תל סעיף ג כותב שהמנהג במדינות אלו לקרוא "וערבה" כששבת הגדול בערב פסח, שהוא כעין המאורע, זמן הביעור בערב פסח של שנה רביעית ושביעית. אמנם הוא מציין שהביעור הוא בערב יום טוב האחרון, "מכל מקום נתפשט המנהג". הלבוש שם מנמק עוד מדוע יש לקרוא "וערבה" תמיד בשבת קודם פסח, מכיוון שכתוב בהפטרה הנה אנכי שולח לכם את אליה שהוא דומה לבשורת משה את הגאולה במצרים והוי מעין המאורע בכל שבת הגדול.

הרב אליהו דוד רבינוביץ' תאומים

לקרות וערבה רק כשחל בע"פ.⁵ ודעת רבינו הגר"א ז"ל⁶ להיפוך דכשחל בע"פ לא יקראו וערבה, והיינו שלפי טעם הלבוש הוא כן יעו"ש וצ"ע. והנה העם נוהגים מעצמם לקרות לעולם וערבה, לפי שערבה להם קריאתם זאת.⁷ ומה אורו עיני בראותי דעת גאוני בתראי כן, ואולם אני עני זה כמה נדפס בשמי שלענ"ד שבשנות הביעור (היינו בשנים הרביעית והשביעית לשמיטה) קראו פר' וערבה שהוא קודם הפסח להזהיר העם על ביעור התרומות ומעשרות,⁸ שהוא ביום ערב יו"ט האחרון של פסח, לחד גירסא

5. מענין לציין שבמספר שנות ביעור, בפרק זמן של שלושים ואחת שנים, משנת תשל"ז עד שנת תשס"ח, ערב פסח חל בשבת, ואז היה מקום להחיל את דינו של הלבוש. תשל"ז, תשס"ח – שנה רביעית לשמיטה. תשנ"ד, תשס"א, תשס"ח – שנת שמיטה, שהן מחצית משנות הביעור.
6. מעשה רב אות קעו. הסבר דבריו הוא שאם חל ערב פסח בשבת א"כ כבר לא יכולים להפריש מעשרות ולקיים מצות ביעור מעשרות, לכן קוראים הפטרה זו רק בשבת שאינו ערב פסח. אמנם הגר"א בשנות אליהו במעשרות כותב שהביעור היה בערב יום טוב האחרון. העיר על כך האדר"ת, אדר היקר, עמ' עה.
7. עיין בספר הפרדס (סל' כה) ובאור זרוע (סל' שצג) שהמנהג תמיד לקרוא וערבה. כך כתבו גם: ערוך השולחן או"ח סימן תל, א; הרי"מ טיקוצ'נסקי, עיר הקדש והמקדש ח"ג עמ' שנא, ובהלכות ארץ ישראל יז, א. כך גם מודפס בכל שנה בלוח ארץ ישראל. הרב אליקים געצל איש הורביץ, היה רב בעיירה טורץ, בליטא. הוא היה בקשר הדוק עם האדר"ת, וקשר זה כנראה עורר אצלו את הרצון לדרוש לציון, ולקראו לעשיית זכר למצוות שלא נהוג לקיימם כיום. בשנת תרע"ב, שבע שנים לאחר פטירת האדר"ת, הוא הוציא ספר: "זכרון ירושלים", בו הוא ליקט הנהגות זכר למקדש שבחז"ל ובפוסקים, וכן הנהגות "שהמצאתי בעזה" חיפוש אחר חיפוש" (עמ' 54). בדבריו הוא מתייחס גם לאמירת וידוי מעשרות (עמ' 59): "צ"ע דלא עבדינן שום זכר למצות ביעור וידוי מעשר. ואולי יוצאין במה שקוראין הפטרת וערבה בשבת הגדול, דכתיב 'הביאו את כל המעשר אל בית האוצר'. דזה אזהרה על מצות ביעור. דמשו"ה קורים וערבה קודם הפסח להזהיר על מצוה זו וכמ"ש הלבוש". בהמשך דבריו כותב שיתכן וקריאת הפטרת "וערבה" בשבת הגדול היא זכר לדבר, מאחר ונזכר שם ענין המעשרות. לדעתו יש לקרוא הפטרה זו בכל שנה בשבת הגדול גם בשנה בה ערב פסח חל בשבת.
8. בפסוקים שבדברי מלאכי נאמר: "היקבע אדם אלקים כי אתם קבעים אתי ואמרתם במה קבעונך המעשר והתרומה... הביאו את כל המעשר אל בית האוצר ויהי טרף בביתי ובחנוני נא בזאת אמר ה' צבאות אם לא אפתח לכם את ארבות השמים והריקתי לכם ברכה עד בלי די" (מלאכי ג, ח-י).

הפטרת "וערבה" בשבת הגדול בשנות הביעור

בפ"ה דמעש"שי ע"פ דעת הרמב"ם פי"א ממעש"ש ה"ג, ובטושו"ע יו"ד ס"ס שלא. (ואולם לדעת הגורסים שם עיו"ט הראשון של פסח צריך לקרוא הפטרת וערבה בשבת שלפניו, אך בודאי עיקר ההלכה שבעיו"ט האחרון היה הוידוי לאחר הביעור יעווי"ש. ותמוה מאד דברי הפייטן במערבית של ליל ב' של חג הסוכות מענין ביעור המעשר, וכבר קדמני מופת דורנו הגאון הנפלא מוהר"ר יוסף זכריה שטערין ז"ל בשו"ת זכרון יוסף תא"ח ס"ס כ). ורק בשנות הביעור לבד יקראו הפטרת וערבה ולא בשאר השנים כלל. כן היה נ"ל אם הייתי כדאי.¹⁰

9. משנה י.

10. האדר"ת אדר היקר, עמ' עה, התייחס לענין זה פעם נוספת. אחרי הוצאת קונטרס "אחרית השנים", התכתב האדר"ת עם חתנו בענין, וכתב לו על כך שבקונטרס אחרית השנים נשמט מהדפוס הדיון על הפטרת שבת הגדול, "שבשנות הביעור לבד הוא שצריך להפטיר "וערבה" וכשנתינו עתה [=תרג"ג] ולא בשאר שנים".